

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Meşrutî Rejimin Memnuniyet Ölçeği: “Kutlama Mesajları”

Satisfaction Scale of the Constitution Regime: “Celebration Messages”

Ercüment TOPUZ^a *

^a Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Van / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0001-9458-1384

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 23 Nisan 2019

Kabul tarihi: 10 Şubat 2020

Anahtar Kelimeler:

Osmanlı,

Meşrutîyet,

Meşrutîyet,

İttihat ve Terakki Cemiyeti,

Millî Bayram

ARTICLE INFO

Article History:

Received April 23, 2019

Accepted February 10, 2020

Keywords:

Ottoman State,

Constitutionalism,

Legitimacy,

The Committee of Union and Progress,

National Holiday

ÖZ

Meşrutîyet; muktedirin iktidar iddiasını muhatabın istifadesine sunarak ve muhatabın da tepkisini tartıp muktedir iddiasının düzeyini tayin ederek düzeni ihsas ettiren dini ve beşeri ifadelere dayalı davranış biçimlerinin toplamıdır. Söz konusu toplum; kuruluşun kurumsallaşmaya, kurumsallaşmadan kuruntuya ve kuruntudan kırılmaya kadar tüm siyasal yapıların muhtaç oldukları revabıt-ı zaruretlerdendir. Meşrutîyet bu hususiyetiyle muktedirlerin inisiyatiflerine mutedil bir üslup kazandırıp bunları muhatapları nezdinde onaylatıran mezkûr üslubu söylem, sembol ve seremonilerle yeniden üreten çok yönlü bir vasıta. Meşrutîyet; kuşatılmış bir coğrafyada esamisi esatirlere konu edilen bir ailenin kendilerini ifade etme noktasında başvurdukları kaynaklardan birisi olmuştur. Bu çok yönlü kavram, çok dinli, dilli ve mezhebi özelliklere sahip milletlerin mukadderatlarını, mezkûr ailenin müşterek paydaşları kılmış ve altı asrı aşan ve üç kıtaya yayılan siyasi bir gelenek doğurmuştur. Bu çalışma bahsedilen geleneği, meşrutî rejim üzerinden güncelleyen muktedirlerin meşrulaştırmalarına, bu bağlamda ihdas edilmiş millî bayrama ve bu tür merasimlere iştirak edenlerin hissiyatını ölçen “kutlama mesajlarına” yoğunlaşmıştır.

ABSTRACT

Legitimacy; It is the sum of forms of behaviors based on religious and human expressions by presenting the claim of power to the addressee of the power and weighing the response of the interlocutor and determining the level of the claim's power. It is one of the compulsory commitments that all political structures need, from organization to institutionalization, from institutionalization to delusion and from delusion to disintegration. Legitimacy is a multi-faceted resource that determines the behavior of managers by measuring the reactions of the people and repeating them with statements, symbols and ceremonies.

One of the sources that Ottoman family whose names are mentioned in myths, apply to express themselves is the principle of legitimacy. The principle of legitimacy has made the fate of people with multi-religious, multi-lingual and multi-sectarian characteristics the common partners of the family, and has given birth to a political tradition spanning over six centuries and three continents. This study focuses on the legitimacy of those who update the mentioned tradition through the constitutional regime, the national holiday established in this context and the celebration messages that measure the feelings of the participants of the festival.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: ercumentopuz@yyu.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

It is the Legitimacy sum of forms of behaviors based on religious and human expressions by presenting the claim of power to the addressee of the power and weighing the response of the interlocutor and determining the level of the claim's power. It is one of the compulsory commitments that all political structures need, from organization to institutionalization, from institutionalization to delusion and from delusion to disintegration. Legitimacy is a multi-faceted resource that determines the behavior of managers by measuring the reactions of the people and repeating them with statements, symbols and ceremonies.

One of the sources that Ottoman family whose names are mentioned in myths, apply to express themselves is the principle of legitimacy. The principle of legitimacy has made the fate of people with multi-religious, multi-lingual and multi-sectarian characteristics the common partners of the family, and has given birth to a political tradition spanning over six centuries and three continents. This study focuses on the legitimacy of those who update the mentioned tradition through the constitutional regime, the national holiday established in this context and the celebration messages that measure the feelings of the participants of the festival.

There is no doubt that the celebrations and the celebratory messages that measure the level of impact of these celebrations, which were established on the concern of making legitimacy famous, motivated the central government. With this practice, which is based on the invention of tradition, one-sided congratulations on the patrols of the year of the Sultan's ascension to the throne or birthdays have been replaced by the institutions of a representative administration and the regime itself. More specifically, applications for legitimacy conditioned on the establishment, interpretation and confirmation of the relationship between the holders of power and those subject to them in pre-modern states, 19. with the emergence of nation-state forms over the century, they have been transformed into reference points aimed at ensuring the relationship between the chosen and the trusted to govern and govern. Therefore, it was not the Sultans belonging to a certain dynasty that would be appreciated and approved by this period, but the regimes that claimed to represent the personal spirituality of the people. In the Ottoman world, such representations of legitimization were found after the proclamation of the Second Constitutional Monarchy.

The Jön Turkish campaign, which tried to publicize the experience of the first constitutional monarchy by presenting it to the public through the press and publication, carried militaristic propaganda to an operational level with the Congress in Paris in 1907 and had the Second Constitutional Monarchy declared on 23 July 1908. This effort of the organization has been rewarded as “apple of the eye of liberty” and “the savior of the nation”. The organization acting as the active officers of the Second Constitutional Monarchy with the responsibility of these glorification-laden praises has entrusted the acquisition of the Constitution to the principal institution, not the Sultans, to facilitate the transition from a system subject to the nation to a regime subject to the nation. He has brought up mass propaganda tools to carry the aforementioned gains into the future. One of these means is national holiday celebrations. With such feasts, it was expected to keep the memories of the Second Constitutional Monarchy alive and carry them into the future by inculcating a spirit of unity in society and purging concerns about the legitimacy of the constitutional monarchy. The returns of this feast, which was started to be celebrated since 1909, met this expectation at certain rates. the recognition of the new regime increased with the participation of the people in the celebrations, thus making it easier to own it. On the other hand, the congratulations of the representatives of the non-Muslim community along with the messages announcing the excitement of the celebrations also increased the motivation of the central government.

Before explaining the framework for the use of celebrations, messages about ceremonies and congratulations as a thermometer of the new regime, an introduction was made by mentioning the traditional ceremonies in their historical background. This kind of effort, which was announced by the individual efforts of the Union and Progress Society and which kept the state subject to a new reading, was a manifestation of efforts based on the concerns of carrying the future, tried to be explained by using a hypothetical method based on facts rather than a categorical style based on fiction. In order to arbitrate this preference, the main reference sources of the study were archival documents and secondary sources, mainly period observations.

Giriş

Tarihin bidayetinden itibaren bir arada yaşama iradesinin tecellisi olan “devletin” teşkili, terakkisi, tekâmülü hatta tarihten tenkili gibi süreçlerin sıhhati “meşruiyet” denen kıymetin kalibresine göre şekillenmiştir. Dolayısıyla “meşruiyet” “devlet” denen düzenin ayrılmaz bir parçasını (lazım-ı gayrı mufarikıdır) teşkil etmiştir. Düzenin ihdası ve istikrarı için zaruri bir ilke olan “meşruiyet” kavramı Arapça şe-ra-a kökünden türetilmiş olup kavram düzeyinde “Şer’iatın müsaade ettiği, şer’an caiz olan, şer’iata mutabık” (Sami, 1317, s.1352) anlamlarına gelip, ıstılahı seviyede ise muktedir ile muti arasındaki ilişkinin seyrini tayin ve takip etmek için ilahi veya beşeri kıymetlerin takdisine ve tasdikine istinat eden hukuki ve siyasi bir vasıttır.

İptidai devlet formlarındaki muktedirler meşruiyetlerini dini ritüellere isnat eden ayinler ile dünyevi sembollere dayanan destanlar üzerinden devşirmişlerdir. İmparatorluk gibi daha karmaşık siyasi teşekküllerde ise ayinler ve destanlar küçük harflerle ifade edilirken bunların sistematik hallerini teşkil eden mitolojik, psikolojik ve teolojik törenler ön plana çıkarılmıştır. Ulus devlet teşekkülleriyle birlikte de seremoniler ve merasimler, muktedirlerin meşruiyetine salık veren gösteriler olarak gündeme getirilmişlerdir. Bu sürecin izdüşümünü Osmanlı Devleti örneğinden tespit etmek mümkündür.

Osmanlı Devleti, meşruiyetine ilişkin kaygı ve endişeleri tasfiye edip iktidarını tasdik ve takdir ettirmek için teşekkülünde ayinlere ve destanlara, terakkisinde ve tekâmülünde törenlere başvururken kendi küllerinden doğan Türkiye Cumhuriyeti ise seremoni ve merasimlere müracaat etmiştir.

Osmanlı Devletinde İktidarın Meşruiyet Araçları: Kahramanlıklar, Destanlar ve Törenler

Kadim dünyanın başkenti İstanbul’un dizinin dibinde, Hristiyanlık metinlerinin tedvin edildiği İznik’in kucağında ve Anadolu Selçuklu ülkesinin ucunda beyliğini kuran Osman Gazi, kurucu irade ile kurulan mekân arasındaki nitelik farkının bilincinde olarak bu farkı asgariye indirmek için azami bir çaba göstermiş ve bunun propagandasını başarılı bir şekilde yapmıştır. Kuruluş dönemi kroniklerinden Aşıkpaşa-zade tarihinde Osman Gazi’nin çaba ve gayretlerini ve bunların propagandasını nasıl gerçekleştirdiği şu şekilde teşrih edilmiştir.

Bir aziz vardı. Ol kavme imamlık ederdi, ana söylediler. Ol dahi geldi, Osman Gazi’nin kaynatası Edebalı’ye söyledi, dahi söz tamam olmadan Osman Gazi geldi, sordu, muradların bildi. Osman Gazi eder, her ne kim size gerektir anı idek der. Tursun Fakih: hanım, sultandan izin gerektir der. Osman Gazi eder: Bu şehri hod kendi kılıcımla aldım, Sultanın bunda ne dahli var kim andan izin alam, ana sultanlık veren Allah, bana dahi hanlık verdi dedi. Eğer minneti şu sancaksa ben hod kendi sancağımla getirüp uğraştım, eğer ederse kim ben Al-i Selçuğum derse, ben hod Gök Alp neslim...(Aşıkpaşa, 1332, s.18).

Aşıkpaşa-zade’nin de ifade ettiği üzere, Osman Gazi’nin bir muktedir olarak bulunduğu mekânın niteliklerini kendi keyfiyeti ile eşitlemek, toplamda meşruiyetini tesis etmek için sahada aktif bir şekilde rol alıp bunun propagandasını da hutbe okutarak temin etmeye çalıştığı belirtilmiştir. Osman Gazi’nin bu teşebbüsü daha sonra bir rüya üzerinden destansı bir şekilde takviye edilmiştir (Aşıkpaşa, 1332, s.6-7). Meşruiyetinin moral zeminini dini aksiyonlar üzerinden devşirirken elde ettiği bu pozisyonunu da her ay kendisine tabi fakir halkı doyurmak ve giydirmek için tertip ettiği toylarla taçlandırmıştır (Aşıkpaşa, 1332, s.195).

Osman Gazi’nin askeri zaferlerini bir propaganda aracı olarak kullanıp meşruiyetini tesis etmesinin izleri, halefleri tarafından hem yazılı hem de görsel eserlere yansıtılmıştır. Bu bağlamda efkâr-ı dâhiliye başta olmak üzere efkâr-ı hariciye belli bir sistem dâhilinde yazılan ve bir destan edasıyla mübalağalara başvuru fetihnamelerle müjdelenmiş veya gözdağı verilmiştir (Aksoy, 1995, s.470-471). Görsel olarak ise zaferin zekâtı olarak reaya ve berayanın

hayatını kolaylaştıracak birçok hayır kurumu inşa edilmiştir. Bu tür propaganda araçları hanedanın meşruiyetini tahkim ve padişahın iktidarını takviye etmiştir.

Osman Gazi'nin kurduğu beyliğe kurumsal bir hafıza kazandıran halefleri, meşruiyetlerine ilişkin kaygı ve endişeleri tasfiye etme noktasında başvurduğu etkenler cülus töreni ile başlanmış ve bu merasimin bir devamı niteliğindeki kılıç kuşanma seremonisiyle devam edilmiştir. Muktedirlerin meşruiyetlerini teyit eden kılıç kuşanmanın Osman Gazi'den itibaren var olduğu ancak resmi planda ilk kez I. Bayezid tarafından gerçekleştirildiği ancak bunun bir tören havasında teşhir edilmesinin ise II. Murad'ın cülusundan sonra olduğu kaydedilmiştir (Özcan, 2002, s.408). Kılıç kuşanma törenindeki kılıcın, Hz. Peygamber, Hz. Ömer veya Osman Gazi, II. Mehmed, ve I. Selim gibi adalet ve gücün sembol isimlerine ait olması diğer taraftan kılıcı kuşatan kişinin de başta şeyhülislam olmak üzere nakibüleşraf ve tarikat şeyhleri tarafından yapılması muktedirin meşruiyetini takviye etmiştir (Özcan, 2002, s.409).

Dini hassasiyetler üzerinden devşirilen en önemli meşrulaştırım araçlarından biri de “Surre alaylarıdır”. Hac zamanı Mekke ve Medine halkına dağıtılması ve zikrolunan şehirlerin ihtiyaçlarının giderilmesi için gönderilen eşya ve hediyeleri içeren alaya “surre alayı” denilmiştir (Buzpınar, 2009, s.567). Osmanlı payitahtında hazırlanan ve bir törenle uğurlanan, yüzlerce kilometre boyunca İslam milletinin hissiyatına hitap eden bu alayların Hanedan-ı Al-i Osmanın prestijini takviye ve tahkim ettiği şüphesizdir. I. Bayezid döneminden itibaren Haremeyn'e gönderildiği rivayet edilen surre alaylarının düzenli bir uygulama haline getirilmesi klasik dönemde söz konusu olmuştur (Buzpınar, 2009, s.567).

Muktedirin, yönetilen nazarındaki meşruiyetini muhafaza eden ve canlı tutan bir diğer tören ise Cuma selamlığıdır (İpşirli, 1993, s.90-91). Saraydan Cuma namazının eda edileceği camiye kadar uzanan bir kortejle at üstünde veya atlı araba ile halkın arasından geçen ve halk ile doğrudan veya dolaylı teması sağlayan bu tören, muktedir ve muti arasındaki korelasyona ilişkin fikir vererek meşruiyet algısının endeksini ölçen bir ölçüt olmuştur. İktidarın teşhirini teyit eden bu törenler hanedana ilişkin düğün (surr-i cıhaz), sünnet (surr-ı hitan) ve doğum (veladet-i hümayun) hadiselerini de içine alacak bir şekilde genişletilmiş Osmanlı Devleti'nin inkırazına kadar bunlar bir bayram havası içinde kutlanmıştır (And, 1959, s.10,11).

Sarayın dışına da taşan düğün ve sünnet törenleri özünde dini bir vecibeyi ve dünyevi bir vazifeyi yerine getirmenin gösterisi olmasına rağmen muktedirlerinde iktidarlarını afişe etmesinin yollarını kolaylaştıran törenler olduğu algısına kapı aralamıştır (Tuncer, 2011, s.40-41). Özellikle yönetilen kesimin dini hissiyatını ve dünyevi hassasiyetini dikkate alan bu gibi törenler muktedirin iktidarına karşı bir ünsiyet peyda ettiği gibi tam aksi hareketlerde yönetilenin haysiyetine dokunmuş ve yöneticisinin yönetimini sorgulamaya neden olmuştur. III. Ahmed dönemi saray düğünlerinin efkâr-ı umumiyedeki su-i tesiri (Ahmet Refik, 1328, s.116-117) ve Patrona Halil isyanına etkisi bu aksülamelin somut bir tezahürünü teşkil etmiştir. Bu hadiseden yaklaşık bir asır sonra II. Mahmud kızı Saliha Sultanın düğününde şamata ve şaşaa yerine itidali telkin etmesi muhtemelen yukarıdaki kaygılardan ileri gelmiştir (Aynur, 1988, s.383)

II. Meşruiyet Dönemi Muktedirlerinin Meşruiyet Aracı: İyd-ı Milli Kutlamaları

XIX. yüzyıla kadar mutlak monarşiden taviz vermeyen Hanedan-ı Al-i Osman, hem dâhili dünyada hem de harici arenada meydana gelen değişim karşısında daha fazla direnemeyerek kendini revize etmek zorunda kalmıştır. Somut bağlamda Sened-i İttifak ile başlayan bu süreç II. Meşrutiyetin ilanına kadar peyderpey sürmüştür. Ancak muktedir ile muti arasındaki yerleşik ilişki ağlarının yeniden tanımlandığı nokta II. Mahmud'un “Ben tebaamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede ve Musevileri de (ancak) havrada fark ederim; çünkü benim için aralarında hiçbir fark yoktur. Cümlesi hakkında muhabbet ve adaletim kavidir

ve hepsi benim hakikî evladımdır” (Karal, 2003, s.163) sözünde teccessüm etmiştir. Bu teccessüm Müslim ve Gayrimüslim ayrımına isnat eden Osmanlı toplumsal tasavvurunu tahrip etmiş ve muktedir ve muti arasındaki iletişim hatlarının yeniden anlamlandırılmasına neden olmuştur.

Gayrimüslimlerin rahatsızlıklarını teskin etmeyi hedefleyen bu söylem Müslüman toplum ile Osmanlı muktedirleri arasında meşruiyet bunalımına ortam hazırlamıştır. Bu durumun telafisi ise İslami kisveye büründürülmüş çağdaş kaide ve kuralların telifi ve tercümesi üzerinden temin edilmeye çalışılmıştır. Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, I. Meşrutiyet bahse konu telif ve tercümenin içtimai-siyasi koşullandırmaları olarak ön plana çıkarılmışlardır. Ancak siyasal ve toplumsal tandanslı bu tür tavırlar mefhum düzeyinde düşünmekten uzak toplumsal hafızada bir karşılık bulamamış neticede muktedir ve muti arasındaki makas daraltmaktan ziyade açılmıştır.

Sultan II. Abdülhamid iktidarıyla birlikte muktedir ve muti arasındaki iletişim sorunları, mefhum düzeyindeki propaganda araçlarının polarizasyonu ile aşılmıştır. Başta Cuma selamlığı olmak üzere her yıl düzenlenen surre alayı törenlerine ayrı bir önem atfedilerek payitaht endeksli efkar-ı umumiye konsolide edilmeye çalışılmış (Deringil, 2014, s.40-41), Tanzimat döneminde dillendirilen ama bir türlü yaygınlaştırılmayan eğitim, ulaşım, haberleşme ve imar faaliyetlerinin görünür kılınmalarıyla yerelin tevccühü kazanılmış (Deringil, 2007, s.47-48), devlet hizmet ödülü olarak lanse edilen nişanlarla, armalarla yönetici kesimin sadakati takviye edilmiştir. (Deringil, 2007, s.38).

Modern öncesi devlet tiplerinde muktedir ve muti arasındaki ilişkinin tesisine, tevsiine ve teyidine koşullandırılmış bu tür meşruiyet başvuruları, ulus-devlet formlarının belirmesiyle birlikte farklı bir kulvar meydana getirmiştir. Bu dönemle birlikte takdir ve tasdik edilecekler belli bir hanedana mensup muktedirler değil halkın şahsı manevisini temsil iddiasında olan rejimler olmuştur.¹ Osmanlı dünyasında bu türden meşrulaştırım temsillerine II. Meşrutiyetin ilanı sonrasında rastlanmıştır.

I.Meşrutiyet tecrübesini basın ve yayın yoluyla efkâr-ı umumiyenin nazarına sunup kamusallaştırmaya çalışmış olan İttihat ve Terakki Cemiyeti bir taraftan da militarist propagandayı eylemsel düzeye taşımış ve 23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyeti ilan ettirmiştir. Cemiyetin bu çabası, “didar-ı hürriyet” ve “münci-i millet” (Danişmend, 1986, s.14) olarak ödüllendirilmiştir. Bu övgü dolu methiyelerin mesuliyetiyle II. Meşrutiyet’in muvazzaf memurları olarak kendilerini gören cemiyet, “tabi-i milletten metbu-ı millete” geçişin koşullarını kolaylaştırmak ve meşruti kazanımı muktedirlerin değil asli müessese olan milletin mükellefiyetine emanet ederek mezkûr varidatı yarınlaraya taşımak için kitlesel propaganda araçlarını gündeme getirmiştir. Bu vasıtalarından birisi de milli bayram kutlamalarıdır.

Milli bayramlara ilişkin ilk anekdotlar Fransız Devrimi sonrasında kaydedilmiştir. Elde edilen kazanımların kamusallaştırılmasını amaç edinen bu kayıtlar daha sonra aynı deneyime ortak olmak isteyenlerce de kullanılmıştır. Toplumun mukadderatında müspet manada dönüm noktaları teşkil etmiş kazanımların hem ehemmiyetini hafızalara kazıyarak paydaşlara birlik ve beraberlik fikrini telkin etmek hem de gelecek kuşaklara aynı duygu ve düşünceyi taşımak maksadıyla mezkûr kazanımların sene-i devriyelerinin çeşitli resmi etkinliklerle anılması için tertip edilmiş bu tür kutlamaları sahiplenenden biri de İttihat ve Terakki Cemiyeti olmuştur. II. Meşrutiyetin hatıralarını canlı tutup, topluma birlik ruhu telkin ederek yarınlaraya taşıyacak ve meşrutiyetin meşruiyetine ilişkin endişeleri tasfiye edecek olan bahse konu içeriğe sahip kutlamalara yönelik teklif; Ocak 1909’da Meclis-i Mebusan’ın gündemine getirilmiştir. “Efendim, zannederim böyle bir gün tayininden maksat, bütün efradı Osmaniye arasında

¹ Bu bağlamdaki tartışmaların çok boyutlu bir şekilde Fransız ihtilali sonrasında kurulan yeni düzende vuku bulunduğu bilinmektedir. FBkz. Sibel Bozdoğan, Ayinden Törene / Siyasal İktidarın Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1997.

Osmanlılık esasının teyididir. Yani o gün bütün efradı Osmaniye yek diğerini tebrik etsin, yek diğerine sarılsın ve o günü bir meseretli gün addetsinler de, o da bir istifade temin etsindir, başka bir şey değil zannederim....İyd-i milli ittihaz olunacak gün, işte şu kaideyi câmi‘ olmalıdır. Yani bütün efkâr-ı millete, bütün efradı milletin hulûdunda bir tesir husule getirmeli ve efradı millet de yekdiğerine bir cihedi vahdetle müttehit olduklarını anlamalıdır. İyd-i milli budur zannederim, bu esasları düşünecek olursak, tarihi istiklâlimiz, bizim için daima muhterem ve mukaddes olmakla beraber, bu gibi a‘yâdın taaddüdü caiz görülmediğinden dolayı 10 Temmuz tarihinin kabulü, zannederim daha muvafıktır. Zannederim maksadı da daha ziyade temin eder.” (Yamak, 2008, s.326)

Maarif Nezareti memurlarından ihtifalci (törenci) Mehmet Ziya Bey’in müracaatı üzerine Ocak 1909’da İzmit mebusu Ahmet Müfit Bey, Meclis-i Mebusan’a “İstiklal-i Osmani günü” adıyla Osmanlı Devletini kuruluşunun bir bayram havası içinde yâd edilmesini teklif etmiştir (Yamak 2008, s.326). Teklife ilişkin müzakereler esnasında H. Cahit Yalçın da II. Meşrutiyetin ilan gününü meclisin dikkat-ı nazarına sunmuştur. Yapılan müzakereler sonunda Yalçın’ın “*her sene 10 Temmuz tarihinin ayad-ı resmiye-i Osmaniyyeden addine dair*” kanun teklifi kabul edilmiştir (Çolak, 2006, s. 66-67). Kabul edilen kararla meşrutiyet ilanının sene-i devriyelerinin bir bayram havası içinde kutlanmasına ilişkin kararın umum memalike tebliğ edilmesi vesikada şu şekilde tebyin edilmiştir:

Temmuzun onuncu günü ayad-ı resmiye-i Osmaniyyeden olup her sene yevm-i mezkurede icra-yı şehrayin idilecektir. Meclis-i Meb’usan ile ayandan tasdik olunup mer’iyetine irade-i seniyye-i hazret-penahileri şeref-müteallik buyurulan ve sureti balaya nakl olunan madde-i kanuniyede gösterildiği vechle temmuzun onuncu günü ayad-ı resmiye-i Osmaniyyeden olmakla işbu yevm-i mübeccelin hululünde ber-muceb-i kanun icra-yı şehri ayin idilmek üzere şimdiden her tarafa icra-yı tebligat ile istihzarat-ı mukteziyede bulunmuş ta’minen tevsiye olunur (BEO. 3595/269552).

Belirtilen tarihten itibaren meşrutiyet ilanının seneyi devriyesi olan 10 Temmuz (23 Temmuz), başta payitaht olmak üzere ülkenin önde gelen şehirlerinde coşkuyla kutlanmaya başlanmıştır. 1909 tarihinde meclis-i vükela tarafından uygun görülerek düzenlenecek milli bayram merasimine saray, başta olmak üzere siyaset, diyanet, ticaret ve toplumun belli kesim temsilcileri ile ecnebi elçilikler iştirak etmiştir.

Temmuzun onuncu gününe müsadif olan İyd-i milli-i Osman merasimi meclis-i has-ı vükelaca tensib ve tertib buyurulacak program vechle icra olunur. İşbu resimde zat-ı hazret-i padişahi ve şehzadegan hazeratı buldukları gibi hey’et-i vükela ve a‘yan ve meb’usan ve ilmiyeden sudur ve İstanbul payeluları ve daire-i ilmiye rüesası ve rüesa-yı ruhaniye ve ikinci sınıfa kadar memurin-i mülkiye ve şehremini ve devair-i belediye rüesa ve azası ve ticaret odası ve müessesat-ı maliye ve nafia ve baro hey’eti ve ittihad-ı anasır cemiyeti ve hey’et-i matbuat daire-i teşrifatından matbu’ varaka-i davetiye göndermek suretiyle hazır bulunurlar. Süfera-yı düvel-i ecnebiye hariciye nezareti tarafından tezkire ile da’vet olunurlar. Mezkûr tezkirelere leff edilmek üzere daire-i teşrifattan büyük sefirler için on iki ve küçük sefirler için altışar adet varaka matbuat-ı nezaret-i müşarün-ileyheye tevdi edilir. Resm-i mahalde med’uvvinin her sınıfına mahsus olarak çadırlar rezk olunur. Varaka-i da’vetiyeler her sınıf med’uvvin için ayrı renkte tab’ ettirülür (İ.DUİT. 15/62).

Meşrutiyetin ilanına ilişkin kutlamalar gayr-i resmi planda Manastır vilayetinde başlamış akabinde Selanik, İstanbul, İzmir ve peyderpey Osmanlı coğrafyasının diğer vilayetlerine taşınmıştır. Haberleşme ve ulaşım ağının iptidailiğiyle birlikte payitahta uzak vilayetlerde Meşrutiyetin ilanına iliştirilmiş tereddütler, kutlamaların belirsiz aralıklarla yaşanmasına neden olmuştur. Ağustos’un ortalarına kadar süren bu kutlamaların gazetelere yansıyan ilk temsillerinden biri ise Atina’daki kutlamalara ilişkin 1 Ağustos tarihli haberdir (İleri, 2005, s.5).

“Preveze’den bildirildiğine göre anayasanın ilânı Osmanlı İmparatorluğu’nun diğer illerinde olduğu gibi burada da büyük coşkuyla sebep oldu. Değişik inançlara sahip insanlar kollarında “özgürlük” yazan kurdelelerle, başlarında kasabanın yetkilileri olduğu halde büyük

bir gösteri yaptılar ve valinin evinin önündeki meydana doğru ilerlediler. Burada yeni rejimin nimetlerini öven Rumca ve Türkçe konuşmalar yapıldı. Gösterinin başında bulunan bir subayın elinde üzerinde “özgürlük, eşitlik, kardeşlik, adalet ve ilerleme” yazan bir bayrak vardı.

Selanik Jön Türkler Derneği halka, komşularına ve özellikle de yabancıların hayatına, malına ve şerefine karşı hoşgörülü davranmalarını ve saygı göstermelerini öneren bir bildiri yayınladı ve bu önerileri dinlemeyenlerin sonuçlarına katlanmak zorunda olduklarını duyurdu”.

Meşrutî düzenin getirileri, Atina örneğinde olduğu gibi siyasi ve askeri atmosferin yoğunluğuna göre² 1935 yılına kadar her yıl sokak gösterileriyle ve resmi törenler başta olmak üzere resmi veya gayri resmi binalara asılan bayrak ve pankartlarla birlikte neşriyatın ilk sayfalarını süsleyen yazılı ve görsel sembollerle afişe edilmiştir. “Münci-i Millet” olarak tesmiye edilen cemiyet, kutlamalara o denli bir hassasiyet göstermiştir ki programlamaların aksamaması için varidatı bulunmayan mahallere bağlı buldukları merkezlerden veyahut komşu belediyelerden mali yardımlar yapılmasına izin vermiş ve kutlamalardan kaçınan görevlileri ise cezalandırmıştır. Mali yardımlara ilişkin durum Rumi 1325 (1909) tarihli bir vesikada şu şekilde tasvir edilmiştir.

Iyd-ı millide icra kılınacak şehrayin mesarifini tesviyeye mahalli belediye iradatının âdem-i müsaadesine mebni mal sandığından i'tası Genç mutasarrıflığından iş'ar olunmuş ise de mesarif-i mezkure için tahsisat vürud itmesine ve me'zuniyet haricinde akçe sarfı memnu'yetine nazaran olunacak muamelenin canib-i ali nezaret-penahilerinden istizanı muhasebe-i vilayetten ifade kılınmıştır. Iyd-ı milli şehrayin mesarifi hakkında merkez ve mülhakatça ma-bih-it-tatbik olacak muamelenin irade buyurulması ma'ruzdur.

Bu talebe cevaben: Belediyesi olmayan veyahut varidat-ı belediyesi müsaid olmayan mahallerde icra kılınacak şehrayin mesarifinin merkez vilayet ile varidatı müsaid mülhakat daire-i belediyeleri hasılatlarından tesviyesi icab ideceği muhasebe ifadesiyle beyan olunur.” (DH.MKT. 2914/53).

Bu tür işbirlikleri teşvik ederek meşrutî mesajı kutlamalar üzerinden derleyen merkezi iktidar, kutlamalardan kaçınan memurlarını da soruşturmuştur (DH. MKT. 2886/14). Rumi 1326 tarihli (1910) diğer bir vesikada ise cemiyetin yerel temsilcilerinden Çarova şubesi *bütün vilayat-ı ahali-i İslamiyesi ve Hristiyanıyesi bila-ılan* şenliklere iştirak ettiği ve bu kutlamalar karşısında sessiz kalanların sonlarının ölüm olduğunu bildiren tehdit-vari telgrafı ise şenliklerinin nasıl sahiplenilmesi gerektiğine ilginç bir temsil olmuştur (TFR. I. KV. 205/20489).

Millî bayramın kutlanmasına gösterilen bu hassasiyet dönem gazetelerine de yansımış ve neşriyat, misyonuna uygun bir şekilde meşrutîyetin meşhuriyetine koşullandırılmıştır. 10 Temmuz 1325 (1909) tarihli Tanin Gazetesi “ıyd-ı milli Osmaniye (ye) hürmeten gazetemiz muharririn ve me'murini bugün ta'til eyleyecekleri cihetle Tanin yarın intişar etmeyecektir” ihtarıyla çıkmış ve ilk sayfasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul Hey'et-i Merkeziyesi beyannamesini yayınlamıştır. Beyanname istibdat döneminin siyasi, içtimai, iktisadi ve ilh.. alanlarda meydana getirdiği tahribatı tasvir ettikten sonra meşrutîyeti “fatiha-i ikbal olan inkılab” şeklinde tesmiye etmiştir. Siyaseten selamete ve iktisaden saadete medar olacak olan bu inkılabın ilan günü olan 10 Temmuz'un, çok dinli ve dilli içtimai yapıyı yekvücut bir şekilde hareket ettirecek imkânlarla sebep olduğu belirtilerek bu tarihin en büyük bir bayram günü olarak kutlanmasının haklılığı vurgulanmıştır. Bu tablo gazete şu şekilde tazvih edilmiştir.

² Örneğin Birinci Dünya savaşının ikinci yılında yaşanan sıkıntılar dolayısıyla kutlamaların ferdi planda gerçekleştirilmesi emr edilmiştir: *10 Temmuz ıyd- Milliyeye müsadif olan yevm-i mahsusada vükala-yı fiham-ı hazeratın saray-ı hümayuna azimetleri, ve mevaki lazimedede emsali-vech ile top endahtı ve devair-i ahval-ı hazırasıyla ta'til edilmemesi ve devair-i emriye ile (?) jidenlerin haneleri kanadil ile tezyin olunup fişenk istememesi bi-t-tensib devaire ta'mimen tebligat ifa kılındığı... (DH.EUM.MH.249 – 91).*

10 Temmuz tarih-i mübeccelesinde Millet-i Osmaniye nail-i meşrutiyet olmuş, kaide-i müsavat ve adaletin bu tarihte tamamen tatbikine itminan hâsıl eylemiş, anasır-ı muhtelif-i Osmaniye bugünden biri birine dest-i uhuvvet ve samimiyetini uzatmış, her Osmanlının kalbinde hissiyat-ı vataniye bugünden müttehiden feveran eylemiş olduğu için umum Osmanlıların biri birini tebrik ve tes'id edeceği pek şanlı ve pek mukaddes bir ıyd-ı ekber-i millidir (Tanin, 1325, s.1).

Milli bayrama ilham olan meşrutî rejimin, Osmanlı Devleti'nin milletler arasındaki mevki'ini iyileştirdiğine hatta yıkılmaya yüz tutmuş bir yapıyı silkeleyerek kendine getirdiğine ilişkin bir değerlendirme yazısı, aynı tarihli İkdâm gazetesinde de kaleme alınmıştır. 10 Temmuzun nasıl bir bilinçle kutlanması gerektiğini okuyucularına aktaran değerlendirme yazısı, gazetede şu içerikle tasvir ve tavsiz edilmiştir.

Meşrutiyet-i Osmaniye'nin mebbe'i olan 10 Temmuz 324 tarihinin Devlet-i Osmaniye'nin beynelmilel mevki' üzerine pek derin pek büyük bir te'sir icra eylediği ma'lumdur. İ'lan-ı meşrutiyetimizin ikinci sene-i devriyesine müsadif olan bugünkü günde te'siri derhatır ile esbab-ı mucebesiyle beraber netayicini tedkik eyleyecek olursak meşrutiyet-i idarenin vatanımızın hayat-ı hariciyesini ne suretle ihya ettiğine bir kere daha muttali' oluruz. Esbab-ı mezkûre pek muhtelifdir. Ancak bunları yakinden nazar-ı mütalaya alacak olursak görürüz ki bizde meşrutiyet-i idare tesis eder etmez o vakte kadar mail inkiraz bulunan vatanımız hakkında amal-i hafiye istila-cuyane besleyen ba'zı ecnebi devletler bu amali unutmaya mecbur oldular (İkdâm, 1325, s.2).

Milli bayram kutlamasını, bir rejim değişikliğine duyulan sevinçten ziyade devletin istiklal ve istikbaline musallat olan dâhili ve harici tehlikelerden kurtuluş günü olarak gören ve bu durumu sağlayan cemiyetin ve düşüncesinin yâd edilip hatırda tutularak sahiplenilmesini telkin eden İkdâm gazetesi, bayramın yönetim kademesinde nasıl kutlandığını ve iştirak edenlerin kimler olduğunu aynı sayfada tafsilatıyla açıklamıştır (İkdâm, 1325, s.2).

Meşrutiyeti meşhur etme kaygısıyla intişar eden bir diğer neşriyat ise Selanik'te çıkan Silah gazetesi olmuştur. Meşrutî rejimin ete kemiğe büründüğü şehirde neşr olunan Silah gazetesi, milli bayramı payitaht gazetelerinin aksine daha hamasi duygularla tasvir etme yolunu tercih etmiştir. Bu tasvirini sened-i ittifakın mimarı "Hürriyet kumandanı Alemdar Mustafa Paşa merhum" başlıklı resim ile tezyin etmiş devamında "hürriyetin en büyük kurbanı Midhat Paşa merhum" ve "hürriyet fedaisi büyük Kemal" alt başlıklarla zikr olunan zevatın resimleriyle resmederek tarihi tanınırlığı olan kişilerle tahkim etmiştir (Silah, 1327, s.1,2,3). Toplumsal yapının bütün paydaşlarına hitap eden bu tür hatırlatmaların yanına eklenen ve özellikle taşranın merkeze karşı durumunu ve duruşunu sergileyen kutlama mesajları da meşrutiyetin meşrutiyetini serimlemesi yönünden çok önemli görülmüştür.

Meşrutî Monarşinin Memnuniyet Ölçeği: Kutlama Mesajları

Sultan Abdülhamid istibdadına Meclis-i Mebusan'ı açarak ve atıl durumdaki Kanun-ı Esasi'de bazı değişiklikler yaparak son veren İttihat ve Terakki Cemiyeti, "hürriyet, müsavat, uhuvvet" sloganları üzerinden kendilerini afişe edip, partileşmenin önünü açmışlardır. "Münci-i millet" olarak tesmiye edilen cemiyeti bu tür bir farkındalığa iten nedenlerden biri; hem kendilerinin tanınırlığının hem de bayraklaştırdıkları sloganların tutarlılığının muhatap kitlesinde mefhum düzeyde karşılığının olmamasıdır (Ersoy, 1990, s.82).³ Mezkûr kıymetlere ilişkin muhataplarındaki düşünsel kataraktın tasaffisi ve tedavisi için özellikle fikri, vicdani ve hukuki hususiyetlerin kamusallaştırılmasını temin eden gazetecilik faaliyetlerinden gösteri, yürüyüş ve kutlamalara, muhalif fırkaların kuruluşundan seçimlere, toplumsal ve kültürel örgütlenmelerden sendikalara varıncaya kadar çeşitli alanlarda siyasi, içtimai, fikri ve dini

³ Bir de İstanbul'a geldim ki: bütün çarşı, Pazar/Naradan çalkanıyor, öyle ya... Hürriyet var!/Galeyan geldi mi, mantık savuşmuş... Doğru: /Vardı aklımdan o gün her kimi gördümse zoru./Kimse farkında değil, anlaşılan, yaptığının;/Kafalar tütsülü hülya ile, gözler kızgın;/Sanki zincirdekiler hep boşanır zincirden,/Yıkıvermiş de tımarhaneyi çıkmış birden!/Zurnalar şehri ahalisini takmış peşine;/Yedisinden tutarak ta dayanın yetmişine!/Eli bayraklı alaylar yürüyor dört keçeli, /En ağır başlısımın bir zili eksik, belli!/Ötüyor her taşın üstünde birer dilli düdüğü./Dinliyor kaplamış etrafını yüzlerce hödüğü!

güzellemeler yapılmıştır. Bu güzellemeleleri görünür kılmak maksadıyla milli bayram ihdas edilmiş ve kutlamalara ilişkin keyfi ve kemmi bilgiler de merkez ile yerel arasındaki tebrik mesajlarına yansıtılmıştır.

Mevzuya mesel olan güzellemelelerin sağlamlasını temin eden mezkûr mesajlarda milli bayram münasebetiyle gerçekleştirilen kutlamalarda katılımcıların sadakatlerinin ölçekleri olan, samimiyetleri, sayıları ve sergilenen coşkunkulukları ile ittihadı vurgulayan din ve dil çeşitliliği gibi veriler özellikle belirtilerek meşrutî yönetimin, yönetici ve toplum nezdindeki karşılık düzeyi merkeze iletilmiştir. 1909 tarihindeki ilk kutlama mesajlarında “ıyd-ı milli yevm-i mübeccelesinin hulul-i sene-i devriyesi münasebetiyle izhar buyurulan hissiyat ve messerete iştirak ve beyan-ı mahzuziyet” (BEO. 3608/270528) duyulduğuna ilişkin yerelin durum paylaşımaları kutlama mesajlarının meşrutî yönetimin memnuniyet ölçeği gibi görülmesine neden olmuştur.

Bu yaklaşımı tebyin eden temsiller ilerleyen yıllarda siyasi atmosferin elverdiği ölçüde devam etmiştir. 1910 yılında devletin en uzak diyarı olan ve Osmanlı coğrafyasına dâhil edildiği XVI. asırdan itibaren sürekli kendi başına buyruk hareket eden Yemen’in önemli kentlerinden biri; Sana’da meşruiyetin yıl dönümü kutlamalarına ilişkin Vali-Kumandan Mehmed Ali Paşa’nın merkeze gönderdiği telgraf mezkûr temsillerden biridir. Kutlamalara umum halkın iştirakıyla merasimin tanzimi ve geçit töreninin intizamı karşısında duyulan memnuniyete ve mahzuziyete duaların eşlik ettiği şu içerikle tasvir edilmiştir. “ıyd-ı mes’ud-ı milliye şeref-i sadık işbu yevm-i mübarekede pek parlak merasim ve mükemmel bir fırka tarafından resm-i geçid icra meşrutiyetin ebediyyen devamı iddiasının umum tarafından ref’-i kabul-gâh-ı hüda kılındı...” (DH.MUİ. 137/28).

Meşrutiyetin sene-i devriyesi için yapılan kutlamaların merkeze bildirilmesinin payitahtça hangi ölçekte ehemmiyet arz ettiği ve kutlama mesajlarının birer memnuniyet ölçeği mesabesinde nasıl görüldüğü, Bağdat’taki kutlamaların keyfiyeti üzerinden resmedilmiştir. “On temmuz ıyd-ı millisinde Bağdat’da icra olunan geçid resmisine iştirak iden aşair rüesasına izhar eyledikleri hissiyat-ı sadakat-şiaranenin nezd-i maalî-vefd-i tacidaride müstelzim-i mahzuziyet olduğuna” (İ.MBH. 9/43), dair kutlama tebligatının Bağdat gibi aşiretlerin yoğun olarak meskûn oldukları bir bölge merkezinden gönderilmesi mezkûr beyanın ehemmiyetini şeddeli kılmıştır. Aşiretlerin bu tür merasimlere iştiraklerine ve meşrutî yönetimin münci ve muhafızı olarak tesmiye edilen dönem muktediri cemiyetin gölge sultan-halifesi Mehmed Reşad’a inkıyadlarını arz etmelerine iliştilmiş memnuniyet belgede görülmektedir.

Kutlamalar üzerinden telif edilen memnuniyet, I.Dünya Savaşı ayak seslerinin seslendirilmeye başlandığı bir zaman diliminde Anadolu vilayetlerinden özellikle de Ceziretül Arab’ın kutup başlarını teşkil eden Halep, Basra ve Yemen’den milli bayram münasebetiyle payitahta gönderilen kutlama mesajlarında görülmektedir. Böyle kaotik bir zaman diliminde devleti cesaretlendirdiği muhtemel olan telgrafın muhteviyatı şu şekildedir.

Devriye-i seneden dolayı hâk-i pay hazret-i padişahiye arz-ı tebrikati havi Adana, Aydın, Edirne, Erzurum, Beyrut, Halep, Suriye ve Yemen vilayetleri ve Basra vilayeti vekâlet ve kumandanlığı ile Necid vali ve kumandanlığından ve Kayseri müstakil mutasarrıflığından keşide olunan telgrafnameler manzur-ı ali buyurularak Bab-ı Âli’ce mahzuziyet-i seniyye-i mülükânenin tebliği zımında leffen savb-ı sami-i sadaret-penahilerine irsal kılınmış olmağla ol-babda emr ü ferman hazret veliyü’l-emrindir. (İ.MBH. 16-26).

Meşrutî rejimin memnuniyet ölçeği olan kutlama mesajları, Gayrimüslim halkın temsilcilerinin yeni yönetim anlayışı hakkındaki tutumlarına ilişkin bir ölçüt de sunmuştur. Bu bağlamda asırlık muhafızlarının varlığını, XIX. yüzyılla birlikte istiklallerine ve istikballerine bir müdahale şeklinde algılayıp mücadele içinde olan Gayrimüslim toplumun ve temsilcilerinin mezkûr kutlamalara iştirak etmelerinin önemi merkeze gönderilen bahse konu telgraflarda özellikle belirtilmiştir. Örneğin bu kesimin yoğun olarak yaşadığı Rodos ve Sisam gibi adalarda

kutlamaların “pek parlak bir şehir-ayın” (DH.MUİ. 137/31) şeklinde icra edildiği bildirilmiştir. Merkezi yönetim nezdinde mezkûr toplumun ve temsilcilerinin kutlamalara katılımları, merasimdeki tutum ve söylemleri meşrutiyetin meşruiyetini teshil edici bir faktör olarak görülmesine ilişkin bir algı oluşturmuştur. Böyle bir algıya neden olan bir diğer vesikanın içeriği şu şekilde ifade edilmiştir: “İyd-ı milli münasebetiyle Heybeliada Rum Cemaati tarafından hissiyat-ı sadıka ve ta’zimat-ı ubudiyetkâranelerinin hakîpa-yı hümayun cenabı padişahiye arz-ı rica eylediklerine dair İstanbul vilayetinden nezaret-i celilerine yazılıp tevdi kılınan tezkire (dir)...” (BEO. 3793/284406). Bu tür muhteviyata haiz vesikalar, böyle bir tavrın hem yeni rejimi tasvip hem de muktedirlerin iktidarlarını tasdik ettiğine ilişkin bir algı meydana getirdiği muhtemeldir.

Psikolojik manada payitahtın politik iştahını kabartacak bu tür tebriklere bir diğer örnek ise kadim dünyanın dini ve siyasi başkentlerinden olan Kudüs’ten gönderilen kutlama mesajlarıdır. Müslim ve Gayrimüslim cemiyet ve temsilcilerince irsal kılınan mesajların memnuniyet yarattığı cevabı telgraflarda şu şekilde ifade buyurulmuştur. “İyd-i milli münasebetiyle arz-ı tebrikatı mutazammın Kudüs ve tevabı Rum Patriği ve Rumeli Muhacirin-i İslamiyesi Cemiyeti taraflarından varid olan telgrafnameler manzur-ı ali buyurularak icab idenlere mahzuziyet-i seniyye tebliğ olunmak üzere leffen savb-ı sami-i sadaret-penahilerine irsal olunmuş olmakla ol-babda emr ü ferman hazret veliyü’l-emrindir.”(İ. MBH. 16-28)

1908 yılında Osmanlı siyasi hayatının handikaplarını hal edeceği inancıyla ilan edilmiş meşruti yönetimin memnuniyet mısdağı olan “kutlama mesajları”, Arap yarımadası meskûnlarının ve Gayrimüslim toplumun ve temsilcilerinin davranış biçimlerini ölçtüğü gibi özellikle 93 Harbi’nin diyeti olarak İngiltere’ye peşkeş çekilmiş Kıbrıs ile devletlerarası hukuk linç edilerek tek taraflı bir işgale maruz kalan Mısır halklarının psikolojik manada da olsa Payitaht İstanbul’a merbutiyetlerini ve metbu’iyetlerini göstermiştir. Pişkeş veya peşkeş çekilen Kıbrıs’taki Osmanlı otoritesine ilişkin hatıratın hala taze olduğunu tahatturan ettiren milli bayram mesajı şu şekildedir:

Bugün İyd-i milli münasebetiyle mahkeme-i şer’iyede ulema ve eşraf-ı belde ve Rum ve Ermeni rüesay-ı ruhaniyesi ve me’murin-i meclis ve ahali-yi İslamiye bi-l-ictima metbu’-ı mufahhamımız olan zat-ı akdes hilafet-penahi ve hükümet-i seniyyeleri huzurlarında yek-zaban olarak ed’iye-i mahsusa-ı sadakatkârı ve ubudiyet-şiarı eda ve gecesi dahi amsaline faik suretle şehrayın icra edilerek işbu resm-i behiyye-i alide vuku’bulan tebrikatın arz-ı atabe-i ulya buyurulması suret-i mahrecesi leffen takdim kılınan telgrafname ile mabeyn-i humayn mülukâne-i paşa-kitabet celilesine işaret kılınmış olduğu... (A.MTZ.KB 3/73).

Bir diğer belgede ittihad-ı anasırın önemli bir yekûnuna karşılık gelen Rum nüfusu başpiskoposunun İyd-ı milli münasebetiyle tertip edilmiş programa iştiraki sembolik de olsa metbu’yet ilişkilerini tahattur ettirmesi dolayısıyla memnuniyetle karşılanmış ancak mezkûr adanın idari pozisyonundan aldığı cesaretle *Yunanilik hissiyle söz söylemesi* (KB.MAA.FE. 7-49) hoş karşılanmamıştır. Son kertede “merkumun resm-i mezkûrda hazır bulunması dahi bazı mütefekkirin-i İslam taraflarında şu sırada hükümet-i Osmaniye ile Yunan hükümeti beynindeki münasebetin hüsnü suretle cereyan itmekte olduğuna veya muhadenet-i siyasiyenin iadesi mukarrer bulunduğuna” atfedilmiştir (KB.MAA.FE. 7-49).

93 harbi yıkıntılarının bir diyeti olarak Kıbrıs’ın İngilizlere muvakkaten teslimiyle bu sürecin sürekli uzaması adanın Gayrimüslim kesimini cesaretlendirdiği gibi Müslim halkı müteessir etmiştir. Adada az miktarda bulunan Osmanlı memurlarının, Müslüman halk üzerindeki bu tesirleri teskin ve te’hir edebilmenin ve devletin yanı başlarında olduğunu hissettirebilmenin bir yolu olarak meşrutiyet kutlamalarına ayrı bir önem atfetmişlerdir. Adanın siyasi pozisyonundan dolayı sokak gösterilerinden ziyade mahkeme-i şer’ide davetlilerin katılımıyla gerçekleştirilen kutlamalar, top atışları ve gazete haberleri ile umum halka ifşa ettirilmiştir. Temmuz 1911 tarihli kutlama bu güzergâhta yâd edilmiştir.

Iyd-ı milli ittihaz olunan 10 Temmuz tarihine şeref-i müsadif olan günde ba'del-zuhr yirmi pare top endahtıyla mahkeme-i şer'ide bir resm-i kabul-i ifa ve dua-yı deymumet-i ömr ve afiyet hazret-i hilafet-penahi eda ve gecesi dahi tenvirat icrasıyla i'lan-ı server ve şadmani edildiğinin ve şu resm-i bihine İngiliz me'murları ve Rum ahali namına dahi beledi reisi bi-l-iştirak beyan-ı tebrikat eylediklerinin arz ve beyanına ve resm-i mezkurun suret-i icrası tafsilten münderiç bulunan vatan ve sünühat gazetelerinden birer nüshasının leffen takdimine ictisar kılındı. Ol babda emr u ferman hazret-i veliyü'l-emrindir.” (KB.MAA.FE. 7-49).

Meşruiyetin sene-i devriyelerinde Kıbrıs Adası Müslüman temsilcilerinin bu hahiş-kâr tutumlarının merkez nezdinde hoşnutluğa sebebiyet verdiği ve ada üzerindeki Müslüman halkın da bu durumdan hisse-mend oldukları şüphesizdir. I. Dünya savaşı evvelinde yaşanan siyasi sıkıntılar dolayısıyla payitahtın kutlama mesajlarına cevap verememesi üzerine Kıbrıs Adası Müslüman temsilcilerinin merkeze gönderdikleri telgraflardaki hissiyat, bu tespitin bir temsilidir. Payitaht İstanbul'a gönderilen telgrafta: evvelce ıyd-i milli ve cülus-ı viladet-ı hümayun gibi kutlu günler münasebetiyle yapılan kutlamaları payitaht ile paylaşıp payitahttan gelen cevabı da yerel matbuat vasıtasıyla ahaliye ilan ederek lafzen de olsa yalnız olmadıklarını ve İstanbul'un bir telgraflık mesafede yanı başımızda olduğunu halka ihsas ettirirdik. Ancak bu sene kutlama tebrikatımıza “bir cevab-ı ali şeref-i zuhur itmedi”, dolayısıyla “idare-i Osmaniye den muvakkat olsa da mahcuriyetimiz bu gibi tebrikatlar üzerinden telafi edilirken bu sene ıyd-ı milli ve cülus-ı hümayun münasebetiyle tebrikatımıza cevap verilmemesi” ada hakkında terk edilmişlik hissi uyandırdığı vurgulanmıştır (KB.MAA.FE. 7/49).

Osmanlı Devleti, fiili olarak el çektirildiği ancak hukuki manada bağlılığını muhafaza etmeye çalıştığı ve bu merbutiyet ilişkisini de çeşitli parametrelerle birlikte dini ve milli bayramlarda sembolik ifadeler üzerinden hatırlattığı veya kendisine hatırlattırılarak sürdürdüğü, Kıbrıs Adası örneğinde müşahede edilmiştir. Kıbrıs adasındaki nüfuzunun psikolojik katmanlarını bayramlar vesilesiyle gönderilen telgraflar üzerinden katmerleştiren yeni rejimin aynı usule muhatap kıldığı bir diğer bölge ise hem nüfus hem de coğrafi derinliği ile ön plana çıkan Mısır'dır. 1910 tarihli bir vesikada ülkenin ileri gelenlerinin gönderdikleri telgrafın saltanat-ı seniyyede memnuniyet yarattığını cevabı olarak yazılması talep edilen mesaj şu içeriktedir. “Iyd-ı milli vesile-i mübecceleesiyle tebrik telgrafnamesi keşide iden mütehayyizan-ı Mısıryeye tebliğ-i mahzuziyet-i seniyye olunmasına müsaade-i sami-i sadaret-penahilerine müsteda'dır. (İ.MBH. 12-96).

İngiliz nüfuzu varlığını saydamlaştırarak “tabi'-i Londradan metbu-ı İstanbula” fikrini besleyen cemiyetlerin milli bayram münasebetiyle payitahta gönderdikleri telgrafların da memnuniyet yarattığı şüphesizdir. Darb-ı Vatani reis vekili ve Cemiyetü'l-İhlasü'l-Vataniye azası ve Mafil-i Sadıkü'l-Osmani Reisi'nin “10 Temmuz yevm-i milli münasebetiyle atabe-i seniyye-i cenab-ı mülukaneye arz-ı tebrikatını havi vürud iden dört kıt'a telgrafname leffen huzur-ı sami cenab-ı vekalet-penahiye takdim kılındı” (A. MTZ. 20-70) mesajı zikredilen telgraflardan biridir. Iyd-ı milli vasıtasıyla İstanbul ve Kahire arasında vuku bulan bu tür tebrikat teatileri, zımni bir şekilde merkeze tarihi mesuliyetini canlı tutmasını telkin ederken, Mısırın da “teba-ı şahane-i Osmaniye'nin” bir parçası olduğunun unutulmamasını tembihlemiş gibidir.

Sonuç

1908 yılında Osmanlı siyasi hayatının handikaplarını halledeceği inancıyla ilan edilmiş meşruti yönetim, anasır-ı Osmaninin cüzlerini teşkil eden fertlerin hukukunu, dini, milli, vicdani ve fikri müştereklerin mecmuasından müteşekkil toplulukların menfaatini ve bu toplulukların toplamından vücuda gelen toplumun da maslahatını muhafaza ve müdafaa iddiasını dillendirmiştir. Bu iddianın üst başlığını ise Meclis-i Mebusan üzerinden yeniden tanımlandırılan “tabi'-i milletten metbu'-ı millet” telakkisine geçiş teşkil etmiştir. Mevzunun merkezine yerleştirilen mezkûr anlayış, merkezden uzaklaştırılmış millet-i hâkimeye terakkiyi,

Arap yarımadasındaki ayrılıkçı zihinlere ittihadı aynı şekilde bağımsızlık sevdasına kapılmış Gayrimüslim tebaaya da “eskinin hatırasını yeniden canlandıralım” teklifini sunduğu aşikârdır.

Meşrutî rejimin müessisi olması dolayısıyla “münci-i millet” olarak tesmiye edilen İttihat ve Terakki Cemiyeti, mezkûr teklifinin propagandasını çok çeşitli temsillerle muhatap kitlesinin dikkat-i nazarına sunmuştur. Bahse konu temsillerden birisi Meşrutîyet ilanının sene-i devriyesine denk gelen *10 Temmuz tarihini ayad-ı resmîye-i Osmaniyeden adden* bir yasal düzenlemeyle bu günün tüm ülkede bayram havası içinde kutlamasına ilişkin koşullandırması olmuştur. Siyasi hayatın pazarını teşkil eden sokağın sakinlerine, meşrutî rejimin semerelerini belli söylem, sembol ve seremoniler üzerinden pazarlayan 10 Temmuz milli bayramı ve törenlerin coşkusu merkeze bildiren tebrikler hem dönem muktedirlerin iktidarını pekiştirmiş hem de bu otoritenin halk nezdindeki tutarlılığının termometresi olmuştur.

Kaynakça

- Ahmet Refik (1328). *Lale Devri*. İstanbul: Kütübhaneye-i Askeri.
- Aksoy, H.(1995). “Fetihname”, *Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi*. C.XII, İstanbul: TDV. Yayınları, 470-471.
- And, M. (1959). *Kırk Gün Kırk Gece*. İstanbul: Taç Yayınları.
- Aynur, H. (1998). *Sultan II. Mahmud'un Kızı Saliha Sultan İle Tophane Müşîrî Halîl Rıfat Paşa'nın Düğün Törenini Anlatan Surnameler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Bozdoğan, S. (1997). *Ayinden Törene / Siyasal İktidarın Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Buzpınar, Ş.T. (2009). “Surre”, *Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi*. C.XXVII, İstanbul: TDV. Yayınları, 567-570.
- Çolak, F. (2006). II. Meşrutîyetin Bayram İlan Edilmesi-Osmanlı Başkentinde Hürriyet Bayramı Kutlamaları, *Toplumsal Tarih*, 151, 62-69.
- Danişmend, H. İ. (1986). *31 Mart Vak'ası*. İstanbul: İstanbul Kitabevi.
- Deringil, S. (2007). *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji-II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ersoy, M. A. (1990), *Mehmet Akif Külliyyatı*, (İ.H. Şengüler, Haz.), İstanbul: Hikmet Neşriyat.
- İleri, İ. (2005). “ Batı Gözüyle Meşrutîyet Kutlamaları Ve Genel Af”, *OTAM*, 17 (17), 1-10.
- İpşirli, M. (1993). “Cuma Selamlığı”, *Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi*. C.VIII, İstanbul: TDV. Yayınları, 90-92.
- Karal, E. Z. (2003), *Osmanlı Tarihi- Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*. Ankara: TTK. Yayınları.
- Özcan, A. (2002). “Kılıç Alayı”, *Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi*. C.XXV, İstanbul: TDV. Yayınları, 408-410.
- Şemseddin Sami (1352). *Kamus-ı Türki*. Dersaadet: İkdam Matbaası.
- Tuncer, Ş. (2011). *The Ottoman festival of 1675: An attempt at historical contextualization*. (Yayımlanmamış Master Tezi). İstanbul, Fatih Üniversitesi SosyalBilimler Enstitüsü.
- Yamak, S. (2008). “Meşrutîyetin Bayramı: “10 Temmuz İyd-i Millisi”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 38, 322-340.

Arşiv Kaynakları

A. MTZ. 20-70

A.MTZ.KB 3/73

BEO. 3595/269552

BEO. 3608/270528

BEO. 3793/284406

DH.EUM.MH.249 – 91

DH. MKT. 2886/14

DH.MKT. 2914/53

DH.MUİ. 137/28

DH.MUİ. 137/31

İ.DUİT. 15/62

İ.MBH. 9/43

İ.MBH. 12-96

İ.MBH. 16-26

İ. MBH. 16-28

KB.MAA.FE. 7-49

TFR.I.KV. 205/20489

Sürelî Yayınlar

Tanin

İkdam

Silah